

آثار معنوی حجاب در شخصیت زنان از دیدگاه آیات و روایات

چکیده

مسئله‌ی حجاب و پوشش زن و حفظ حریم عفاف مرد و زن در اسلام مورد توجه بوده و از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد همچنین مسئله‌ی حجاب مسئله‌ی جدیدی نبوده و در گذشته‌های دور هم زنان پوششی را برای خود انتخاب می‌کردند. حجاب نه برای محدودیت بلکه برای امنیت روحی، روانی، اجتماعی انسان انتخاب شده است. به طوری که زنان مسلمان با اطلاع از آثار حجاب از هجوم فرهنگ برهنگی غرب می‌توانند در امان باشند. بنابراین مقاله حاضر با روش توصیفی، تبیینی به بررسی آثار معنوی حجاب در شخصیت زنان از دیدگاه آیات و روایات پرداخته است و آنچه که هدف این مقاله می‌باشد آن است که آثار معنوی حجاب از منظر آموزه‌های اسلام به طور کامل در آیات و روایات تبیین شود تا با بیان این آثار از منظر آموزه‌های اسلام حجاب در جامعه نهادینه شود پس هر چه حجاب در جامعه بیشتر می‌شود بنیان خانواده مستحکم شده و سبب کاهش طلاق می‌شود و سلامت نسل آینده با افزایش و بهره‌وری از استعدادها و فعالیت‌ها و حفظ حقیقت جهان افزایش می‌ابد و زمینه رشد معنوی مردان را هم در اثر حفظ نگاه فراهم می‌کند.

کلید واژه: معنویت، حجاب، شخصیت زنان، آیات، روایات.

مقدمه

فطرت و سرشت اولیه انسان همواره با عفاف و حجاب عجین بوده و تنها زمانی که عقل و فطرت او تحت تاثیر محیط و اطرافیان دچار انحراف و کجروی شود از حجاب و عفاف فطری خود روی گردان می‌شود. طبق آموزه‌های دین اسلام و بر اساس فطرت احدیت همواره بر احیاء، تقویت، تثبیت و رشد عفاف و حجاب انسان‌ها تلاش شده است و با تقید به عفاف و حجاب زمینه مناسبی را برای تربیت

و پرورش خود و دیگران میتوان فراهم کرد. با تعاریفی که از حجاب و عفاف شده است می‌توان چنین برداشت که حجاب یک مسأله فرا جنسیتی است که همگان را شامل می‌شود و نسبت به رفتار و گفتار و پوشش اطلاق دارد. پس یک زن با پایبندی خود به رفتارهای عفیفاً چگونه نقش اساسی و کلیدی در ساخت سرنوشت کشور خود ایفاء می‌کند. زنان به طور کلی نقش حساسی در بنای جامعه اسلامی دارند و اسلام زن را تا حدی ارتقا می‌دهد که او بتواند مقام انسانی خود را در جامعه باز یابد و از حد شیء بودن بیرون بیاید و متناسب با چنین رشد معنوی در شخصیتش، می‌تواند در ساختمان حکومت اسلامی مسئولیتهایی را به عهده بگیرد. نقش زن در جامعه بالاتر از نقش مرد است، زیرا بانوان علاوه بر اینکه خود یک قشر فعال در همه ابعاد هستند، قشرهای فعال را در دامنشان تربیت میکنند. و این هدف مهم انبیا نیز بود.

برای این منظور، این تحقیق به بررسی آثار معنوی حجاب در شخصیت زنان از دیدگاه آیات و روایات می‌پردازد تا با تبیین این آثار در تعالی بخشی به تمدن اصیل ملی- اسلامی و دوری از تمدن نوظهور بیگانگان، در این عرصه وسیع و پراهمیت برداشته شود، درپیشینه این تحقیق، مقالاتی مرتبط نوشته شده است که هر کدام به بخشی از مطالب نقش حجاب و عفاف در تربیت انسان‌های بزرگ پرداخته اند. از جمله:

۱- (طیبه حاجی محمدی، زمینه های روانشناختی و جامعه شناختی بدحجابی از دیدگاه قرآن، ۱۳۹۲) که در این تحقیق فقط به جنبه روانی و اجتماعی که در اثر بدحجابی در اجتماع حاصل شده پرداخته است و به جنبه فردی و اعتقادی نپرداخته است.

۲- (سید محمد رضا علاءالدین، شیوه های مؤثر برای نهادینه کردن حجاب و عفاف در کودکان و نوجوانان از منظر قرآن و روایات، ۱۳۸۹) که در این تحقیق به روشهایی که در آموزه های دین برای نهادینه کردن حجاب و عفت در کودکان است پرداخته و به روش هایی که برای بزرگسالان در جهت نهادینه کردن حجاب و عفت است نپرداخته است.

۳- (عسکری، حجاب در ادیان الهی، ۱۳۸۴) که در این تحقیق به بررسی حجاب و حدود آن در ادیان مختلف پرداخته و به آثار بدحجابی در جامعه نپرداخته است. حال سؤال این است: آثار معنوی حجاب در شخصیت زنان از دیدگاه آیات و روایات چیست؟

۱. تعریف حجاب

واژه حجاب از ریشه «ح ج ب» و بر وزن فِعال است و به معنای وسیله ای است برای پنهان شدن و در لغت عربی به معنای چادری بود که در زمان پیامبر زنان بر سر می کردند.^۱ کلمه حجاب سه معنا دارد: ۱- پرده؛ ستر ۲- نقابی پوشاننده چهره زنان، برقع، روبند، ۳- چادر زنانه که سرتاپا را بپوشاند^۲ و در اصطلاح، پوششی که تمام بدن زن را و اعضایی زننده بدن زن را بپوشاند و مطابق احکام اسلام است.

نظر به اینکه مسئله حجاب و عفاف و چارچوب‌های آن غیرجنسیتی هستند و شامل مصداق‌های مختلف می‌شود لذا می‌توان گفت بحث‌های عفاف فی نفسه غیرجنسیتی هستند، اما برخی از اینها در جنسی نسبت به جنس دیگر متفاوت است. برای نمونه گفته می‌شود در بحث نگاه، کنترل نگاه برای مردان بیشتر و تکلیف آورتر است و بحث حجاب برای زنان تکلیف آورتر است و از اهمیت بیشتری برخوردار است.^۳ بر این اساس برای حجاب انواعی وجود دارد:

حُجَبِ گفتاری:

حجاب گفتار یکی از انواع حجاب و پوشش می‌باشد، رعایت حجاب در گفتار در مقابل نامحرم از گزینه های رفتار عقیفانه است: «فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ؛»^۴

حُجَبِ رفتاری:

یکی دیگر از انواع حجاب، حجاب رفتاری است، حجاب رفتاری در مقابل نامحرم یعنی انسان مراقب است که با رفتارها و کردارهای خود طوری جلب توجه نکند که نگاه هوس بسویش کشیده شود و زمینه هوسرانی و سوءاستفاده از او فراهم گردد. به زنان امر شده طوری راه نروند که با زینت های خود نامحرم را جلب توجه کنند: «وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يَخْفَى مِنْ زِينَتِهِنَّ؛»^۵

۱. خرمشاهی، دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ج ۱، ص ۱۲۹.

۲. معین، فرهنگ فارسی معین، ۱۳۴۲

۳. کارپرور، گفتگوهای درباره حجاب، ص ۱۹.

۴. احزاب، ۳۲. پس مبدا نازک و نرم با مردان سخن گویند؛ که آنکس که دلش بیمار است به طمع بیافتد.

۵. نور، ۳۱. طوری پا به زمین نزنند که خلخال و زیورهای پنهان پاها معلوم گردد.

بر اساس این توصیف و تعریف‌هایی که از حجاب شدمعلوم می‌شود که حجاب امری نیست که صرفاً به موضوع پوشش بپردازد بلکه یک امر رفتاری هست که شخص بدحجاب به کسی اطلاق می‌گردد که حد واجب حجاب شرعی را رعایت نمی‌کند. امکان دارد شخصی این حدود را کاملاً رعایت کند ولی همچنان اوضاع ظاهریش، طرز رفتارش با طرف مقابل، شیوه سخن گفتنش، نوع راه رفتنش، حتی حالت نگاهش به افراد و اطرافش و به طور کلی نوع رفتار ارتباطیش در اجتماع به گونه ای باشد که زبان دار باشد یعنی با زبان بی زبانی توجه نامحرمان را به خود جلب نماید.^۱

بنابر آنچه ذکر شد، یکی از احکام اسلامی حجاب است، پوششی که انسان را از نگاه‌های حرام به دور نگه می‌دارد، در بینش قرآن حجاب یک حق الهی است، در آیات و روایات خداوند و همه ائمه اطهار(علیه السلام) بر رعایت حجاب و عفاف نه تنها برای زنان بلکه برای مردان نیز تاکید کرده اند چرا که رعایت حجاب، امنیت، آرامش و دوری از آسیب‌ها را برای افراد به دنبال دارد و از آنجا که در دین مبین اسلام، زنان جایگاه بسیار والا و عظیمی دارند، بانوانی که در نقش همسر و مادر در تربیت نسل‌های بعدی اثرگذار هستند از این رو اسلام بر مصون نگه داشتن بانوان از هر گونه آسیب خصوصاً آسیب‌های که ریشه در عدم رعایت حجاب و عفاف دارند تاکید ویژه ای داشته است.^۲

۲. آثار معنوی حجاب در شخصیت زنان

آثار معنوی حجاب را می‌توان به دو دسته فردی و اجتماعی تقسیم کرد. در ابتدا آثار فردی و سپس اجتماعی شرح داده می‌شود.

(طبق یافته‌ها آثار معنوی فردی در این دسته‌ها قابل تقسیم است)

– حفظ تقوی در شخصیت زن با حفظ حجاب

هر اقدامی که زن در راستای عدم جلب توجه مردان نامحرم انجام دهد، نوعی حجاب و عفت شمرده می‌شود. در قرآن آمده است که بر زنان مسن، اشکالی ندارد که لباس و حجاب را از خود دور نمایند؛

۳. مطهری، مسئله حجاب، ص ۲۲.

۲. سپهوند، سخنرانی درباره فلسفه حجاب، ص ۱۲.

البته در صورتی که بدون زینت محرک نامحرم باشد و بعد آمده است: «اگر با این وجود عفت ورزند و حجاب را از خود دور نکنند، برایشان بهتر است.»

شهید مطهری نیز در مورد جمله «وَإِنْ يَسْتَعْفِنَ خَيْرٌ لَهُمْ» می فرماید: «از این جمله می توان یک قانون کلی استنباط کرد و آن این که از نظر اسلام، هر قدر زن جانب حیا و عفت و پوشش را بیشتر رعایت کند، پسندیده تر است».^۲

از جمله آیاتی که رعایت عفاف در آن مطرح شده آیه زیر است:

«يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ»

خدا در این آیه زنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بر پیشه کردن تقوا و حفظ عفاف در گفتار فرا خوانده است. بر این پایه با عنایت به شرط «إِنْ اتَّقَيْتُنَّ» تقوا زمینه ساز پاسداشت عفاف و حجاب است. علامه طباطبائی معتقد است این امر (رعایت عفاف در گفتار) میان زنان پیغمبر (صلی الله علیه و آله) و سایر زنان مشترک است و آوردن جمله «شما مثل سایر زنان نیستید» برای تأکید است.^۴

از آنجایی که روح، جزء افضل وجود انسان است، لباس روح بر لباس جسم برتری دارد و رعایت تقوا به معنای جلوگیری و نگه داشتن انسان از هر چیزی است که جسم و روح او را آلوده می کند؛ بنابراین رعایت حجاب و عفاف مصداق بارز پوشیدن لباس تقواست.^۵ حجاب، پیوند تنگاتنگی با مقوله «عفت و حیا» دارد. چرا که با رعایت حجاب است که این گوهرهای اخلاقی تقوی در شخصیت زنان به دست می آید و حفظ می شود.

- حفظ دین زن با حفظ حجاب

امام حسن (علیه السلام) فرموده اند:

^۱. نور، ۶۰.

^۲. مرتضی مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، ص ۶۱.

^۳. احزاب، ۳۲.

^۴. طباطبائی، تفسیر المیزان فی التفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۳۹.

^۵. صادقی تهرانی، الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن و السنه، ج ۱، ص ۷۱.

^۶. زیاد فراء، معانی القرآن، ج ۲، ص ۳۴۲.

نقطه‌ی مقابل حجاب و عفاف که حد اعتدالی در پاسخ‌گویی به تمایلات نفس است، «شره» است که به معنای پیروی کردن از نیروی «شهویه» و همه‌ی خواسته‌های آن است. این صفت از دیدگاه اسلام مذموم و ناپسند است.

امیرمؤمنان (علیه السلام) می‌فرماید: «ضادّوا الشرَّ بالعِفَّةِ و الحُجْب؛ با عِفَّت پیشگی و حجب با «شره» مقابله نمایید.»^۱

از آن چه بیان گردید استفاده می‌شود که یکی از آثار معنوی حجاب، کاهش و تعدیل خواسته‌های نفس به ویژه غریزه‌ی جنسی است که آیات و روایات اسلامی بر آن دلالت دارد.

– مصونیت مادی و معنوی در جامعه

در یک جامعه، ایجاد امنیت در تمامی ابعاد، یکی از وظایف تک تک افراد آن جامعه است زنان در ایفای این وظیفه از سهم بیشتری برخوردارند. آنها با برگزیدن حجاب، می‌توانند بسیار در این بعد نقش آفرینی کرده و امنیت را در جامعه برای خودشان برقرار سازند اما اگر این امر توسط زنان صورت نگیرد و حرمتها نقض شوند به تبع آن سلامتی معنوی و جسمی خودشان نیز نقض خواهد شد. یک زن محجبه، شهامت و قدرت بیشتری برای ایفای وظیفه خود خواهد داشت چرا که او خود را با حجابش از خطرهای احتمالی که ممکن است از طرف جامعه او را تهدید کند مصون کرده است و این چنین، او خواهد توانست فعال باشد و با حضور خود در ابعاد مختلف جامعه، به اهداف متعالی خود دست یابد.^۲

چنانچه در آیه ۵۳ سوره احزاب نیز درباره عفت ورزی (در قالب حجاب) آمده است:

^۱. همان، ص ۲۵۶.

^۲. اسکندری، بررسی نگرش کاربران شبکه‌های اجتماعی به مقوله عفاف و حجاب در فضای مجازی؛ ص ۱۴.

« يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَائِبِهِنَّ ذَلِكَ أَذْنَى أَنْ يُعْرِفْنَ
فَلَا يُؤْذِينَ.....! »

نتیجه

حجاب دو نوع است : حُجَب در کلام که شامل : پرهیز از شوخی با نامحرم، پرهیز از فروتنی در گفتگو،
اختصار و اکتفا به حد ضرورت است. و حُجَب در رفتار که شامل : پرهیز از خلوت کردن با نامحرم:

^۱ احزاب، ۵۳. ای پیامبر! به همسران و دخترانت و به زندان مؤمنان بگو: بخشی از مقنعه های خویش را به خود نزدیک کنند؛ تا گردن و سینه آنان آشکار نشود. این پوشش، نزدیک ترین راه است برای این که آنان به عفت و حجاب، شناخته شوند و در نتیجه، مورد آزار فاسقان قرار نگیرند و خدا، بسیار آمرزنده و مهربان است

حریم گرفتن نسبت به جنس مخالف، رعایت حجاب کامل، پرهیز از آرایش، تماس بدنی، رعایت حیا، عدم اختلاط جنسی در جامعه است.

بنابراین با توجه به نتایج مقاله، آثار معنوی حجاب در شخصیت زن را بر اساس آیات و روایات می توان چنین ذکر کرد:

کسب آرامش معنوی و روحی زن در جامعه؛ سلامت جسمی و روحی زن؛ مصونیت معنوی و جسمی زن در جامعه؛ افزایش و بهره وری از استعدادهای فطری زن با حجاب؛ حفظ حقیقت جمال معنوی و زیبایی واقعی؛ تعدیل تمایلات نفسانی زن؛ حفظ شخصیت انسانی زن محجبه. این آثار از نتایج حجاب است که قابل صدق و تطبیق با آیات و روایات است و چه بسا در آموزه های دینی آثار معنوی بیشتری نیز قابل درک باشد.

فهرست منابع و مآخذ

قرآن، ترجمه: مهدی محمودیان. ۱۳۸۶.

نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، تهران: موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیر المومنین.

کتب:

- (۱) آمدی، عبدالواحد، **غررالحکم و دررالکلم**، ترجمه‌ی محمدعلی انصاری. قم: امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۳۸۷.
- (۲) اربلی، علی، **کشف الغمّه**، محقق: رسولی محلاتی، هاشم، تبریز: بنی هاشمی، ۱۳۸۱.
- (۳) حرّانی، حسن ابن شعبه تحف العقول، قم، ۱۳۸۹.
- (۴) حرعاملی، محمد بن حسن، **وسائل الشیعه**، قم موسسه آل البيت احیای التراث، ۱۴۰۹.
- (۵) خمینی، روح الله، **صحیفه امام**، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران، ۱۳۶۸.
- (۶) -----، **صحیفه نور**، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران، ۱۳۷۸.
- (۷) خرمشاهی، بهاءالدین، **دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی**، دوستان، تهران، ۱۳۷۷.
- (۸) صادقی تهرانی، محمد، **الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن و السنه**، قم، بی تا.
- (۹) طباطبایی، محمد حسین، **ترجمه تفسیر المیزان**، دفتر انتشارات اسلامی قم، ۱۳۷۴.
- (۱۰) طیبی، ناهید، **هرم عفاف از حیا تا حجاب**، پیام زن، تهران، ۱۳۸۵.
- (۱۱) کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول کافی**، قم، دار الحدیث، ۱۳۶۹.
- (۱۲) لیثی واسطی، علی، **عیون الحکم و المواعظ**، محقق: حسنی بیرجندی، دار الحدیث، قم، ۱۳۷۶.
- (۱۳) مطهری، مرتضی، **نظام حقوق زن در اسلام**، تهران، ناشر: انتشارات صدرا، ۱۳۹۶.
- (۱۴) -----، **مسأله حجاب**، صدرا، تهران، ۱۳۶۱.
- (۱۵) معین، محمد، **فرهنگ فارسی معین**، امیرکبیر، تهران ۱۳۸۲.
- (۱۶) مجلسی، محمدباقر، **بحار الانوار**، تهران، کتاب فروشی اسلامیّه، ۱۳۷۵.
- (۱۷) میرخانی، عزت السادات، **گستره عفاف در زندگی انسان، فقه و حقوق، خانواده**، تهران، ۱۳۸۰.
- (۱۸) یحیی بن زیاد فراء، **معانی القرآن**، جلد ۲، قاهره، الهیئه المصریه العامه للکتاب، بی تا.
- (۱۹) هدایتخواه، ستار، **زیور عفاف**، انتشارات فرهنگی مشهد، چاپ دوم، ۱۳۷۵.
- مقالات:

۲۰) اسکندری، حسین، بررسی نگرش کاربران شبکه های اجتماعی به مقوله عفاف و حجاب
در فضای مجازی؛ مطالعه موردی شهر بجنورد، فصل نامه دانش انتظامی خراسان شمالی،
۱۳۹۵.